

Lekvärdesfaktor för förskolegårdar i Järfälla

reviderad 2017-08-28

Innehåll

Inledning	3
- Syfte	
- Mål	
Lekvärdesfaktorns uppbyggnad	4
- Beskrivning av förskolegårdens zoner	
- Klassificering av lekytan	6
- Lekvärdeskrav	
- Lekvärdesbedömning	7
Referenser	9
Beräkningsmall	10

Projektorganisation

Projektgrupp: Kerstin Sköld, *stadsträdgårdsmästare, avd. kvalitet och strategi, BMF*
Sara Widlund, *landskapsarkitekt, avd. park och gata, BMF*

Referensgrupp: Björn Sundberg, *kapacitets- och investeringsansvarig, avd. verksamhetstöd, BUF*
Margareta Odstam, *verksamhetschef, barn och elever 0–11 år, BUF*
Malin Danielsson, *planchef, samhällsbyggnadskontoret, KSF*

Inledning

God närrecreation och bra uppväxtmiljö för alla barn är viktigt i Järfälla. Speciellt områden som byggdes under 1960- och 70-talet planerades med stora förskolegårdar som gav rika lekmöjligheter. Gårdarna låg ofta i anslutning till parker och naturpartier.

Många barn tillbringar stora delar av sin vakna tid inom förskolans verksamhet. År 2015 var 85 procent av barnen i åldrarna 1-5 år inskrivna i förskolan. Utmaningen idag när Stockholm och Järfälla växer är att ge plats åt barnens dagliga lek- och rörelsebehov och samtidigt bygga en tät stad med närhet till service och kommunikationer.

För att säkerställa god lekmiljö för förskolans dagliga verksamhet, såväl på gården som i närliggande parker och naturpartier, har en s.k. lekvärdesfaktor tagits fram. Detta är en utvärderingssystem som har utvecklats med inspiration från Malmö stads arbete med förskolegårdar. Kvalitetsaspekterna har sin grund i de forskningsuppgifter som redovisas i kommunens lek- och aktivitetsplan, antagen i tekniska nämnden 2017-05-18.

Syfte

Syftet med lekvärdesfaktorn är att nå en kvalitet på kommunens förskolegårdar, som uppfyller barns behov av utemiljöer enligt aktuell forskning. Och att Järfälla fortsätter att vara en attraktiv boendemiljö för barnfamiljer.

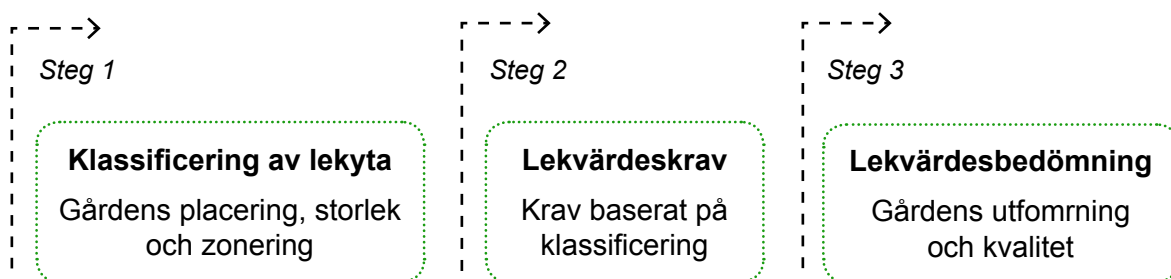
Mål

Lekvärdesfaktorn är ett utvärderingssystem vid granskning av förskolegårdar inför bygglovsprövning. Den utgör ett av underlagen vid planering och framtagande av detaljplaner. Lekvärdesfaktorns kvalitetsaspekter används som vägledning vid projektering och förvaltning av förskolans utemiljöer.

Lekvärdesfaktorns uppbyggnad

Utvärderingen av lekvärdesfaktorn är uppbyggd i tre steg. I det första steget klargörs förskolegårdens grundförutsättningar - dess placering, storlek och följaktligen antalet zoner som får plats. Utifrån dessa aspekter avgörs i steg 2 vilken lekvärdesfaktor som krävs för att nå god kvalitet. Vid alltför liten gårdsyta ställs krav på extra personal för att kunna tillgodose barns rörelsebehov i park- eller naturområden utanför förskoletomten.

Det sista steget omfattar bedömningen av gårdens lekvärde. Detta sker utifrån ett antal kvalitetsaspekter som redovisas på s. 7-9.

Beskrivning av förskolegårdens zoner

En förskolegård med tillräcklig storlek ($\geq 3000 \text{ m}^2$) bör vara indelad i tre zoner, en trygg, en rörelsefylld och en vild, med fokus på olika kvaliteter och funktioner inom respektive zon.

I en tät stad där gårdens yta inte alltid räcker till för alla zoner kan den vilda zonen utgöras av ett park- eller naturområde inom högst 300 m från förskolan.

Om enbart en zon får plats prioriteras den trygga zonen. Närliggande park- eller naturområde ska i dessa fall uppfylla både den rörelsefyllda- och den vilda zonen innehåll. För att uppnå en god arbetsmiljö för pedagoger ska den del av parken som är avsedd för den rörelsefyllda zonen vara inhägnad. I parkområdet måste det också finnas offentlig toalett. På grund av utrymmesskäl kan endast två förskolor associeras till varje park, förutsatt att inhägnaden är omkring 2000 m^2 .

Förskolegårdar integrerade i bostadskvarter

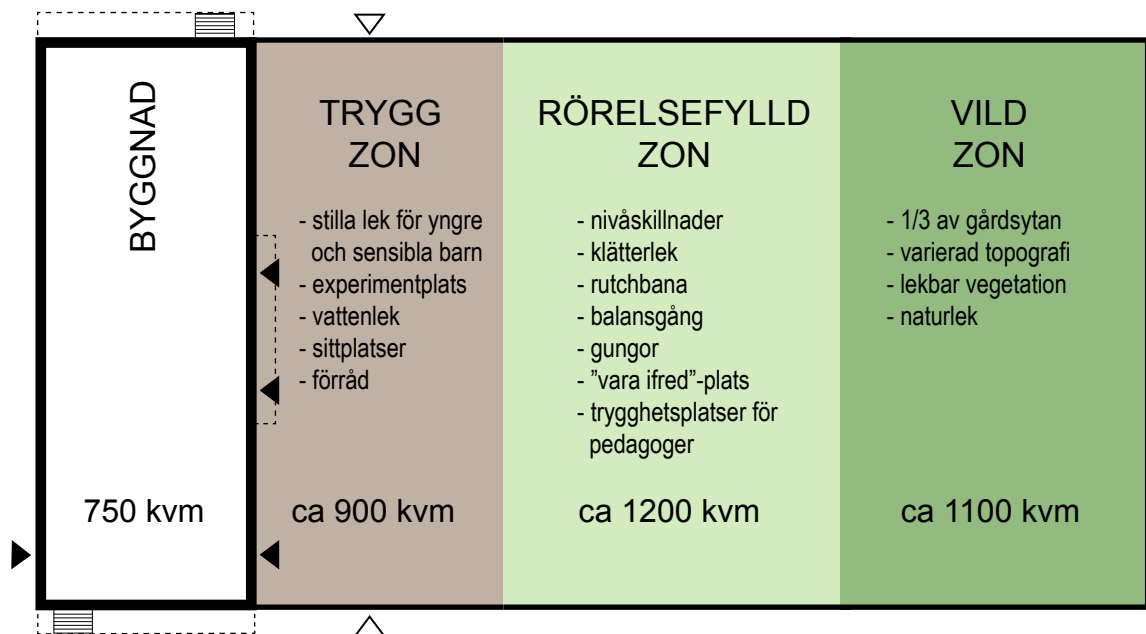
När en förskola ligger integrerad i ett bostadskvarter ska den trygga zonen vara tydligt definierad och inhägnad. Resterande yta av bostadsgården kan fungera som rörelsefylld zon och ska då ha grindar ut mot gatan. Som kompensation för boende inom kvarteret ska med fördel tak utformas så att dessa kan nyttjas exklusivt för utevistelse av de boende.

Innehåll i respektive zon

Trygg zon: Området närmast huset ska vara en plats för trygghet, lugn och ro. Där ska finnas skugga samt plats för gemenskap, mellanmål och fester. Zonen innehåller lugnare aktiviteter och upplevelser av olika material för att öka barns förmåga att avläsa naturen. Det kan vara formbar sand, vatten, träkubb, tegel samt jord för att så och plantera i. Om det endast finns trygg zon ska det finnas klättermöjlighet.

Rörelsefylld zon: Erbjuder utrymme för rörelse i många olika riktningar och ett flertal redskap som främjar en rörelsefylld lek. Zonen innehåller plana ytor för social samvaro med t.ex. boll-, spel- och kritelek. Även kullar och terräng kan skapa förutsättningar för rörelselek. I denna zon kan det placeras gungor och rutschbanor. Ett annat inslag är platser för pedagogerna, som barnen kan söka upp under den fria leken, s.k. trygghetsplatser.

Vild zon: Zonen innehåller bevarad natur eller är anlagd med naturlig och vild karaktär. Lekvärdet utgörs av varierad topografi, träd, buskar och blommor. Det ska även finnas lekbar vegetation. Här finns inga lekredskap. Vid fullstora förskolegårdar utgör den vilda zonen minst en tredjedel av ytan.

Principskiss: Fritt från Järfälla konceptförskola - remissutgåva 2016, skala 1:600

Klassificering av lekytan

- A. Gården är $\geq 3000 \text{ m}^2$ och har plats för tre zoner¹. Det är god närhet² till större park eller friområde varemellan trafiksituationen är lätthanterlig³.
- B. Gården är $\geq 3000 \text{ m}^2$ och har plats för tre zoner. Det är långt avstånd mellan förskola och större park eller friområde, eller så är trafiksituationen däremellan komplicerad⁴.
- C. Gården är omkring 2000 m^2 och har plats för två zoner. Det är god närhet* till större park eller friområde med en lätthanterlig trafiksituation däremellan.
- D. Gården är omkring 2000 m^2 och har plats för två zoner. Det är långt avstånd mellan förskola och större park eller friområde, eller så är trafiksituationen däremellan komplicerad.
- E. Gården är $900\text{-}1500 \text{ m}^2$ och har endast plats för en zon. Det är god närhet* till större park eller friområde med en lätthanterlig trafiksituation däremellan.
- F. Gården är $900\text{-}1500 \text{ m}^2$ och har endast plats för en zon. Det är långt avstånd mellan förskola och större park eller friområde, eller så är trafiksituationen däremellan komplicerad.

Förklaringar (noter):

1. I Boverkets rapport "Gör plats för barn och unga - vägledning för planering och utformning" anges att 40 m^2 friyta per barn i förskolan och 30 m^2 per barn i grundskolan är ett rimligt mått. I rapporten understryks att det finns forskning som visar att den totala storleken på friytan helst bör överstiga 3000 m^2 , oavsett antal barn.
2. Med god närhet avses ett avstånd på högst 300 m.
3. En lätthanterlig trafiksituation innebär att samtliga korsningspunkter har låga flöden (under 2000 fordon/dygn) med låg hastighet (högst 30 km/tim) eller att korsningspunkterna är hastighetssäkrade.
4. En komplicerad trafiksituation innebär att det finns en eller flera korsningspunkter med flöden över 2000 fordon/dygn eller med höga hastigheter (över 30 km/tim) som inte är hastighetssäkrade. Bussgator ställer extra krav på utformning av tänkt hastighetssäkring.

Lekvärdeskrav

- A. Lekvärdeskrav: Lekvärde mellan +5 och +7
- B. Lekvärdeskrav: Lekvärde mellan +5 och +7
- C. Lekvärdeskrav: Lekvärde minst +7
- D. Lekvärdeskrav: Lekvärde minst +7, extra personal
- E. Lekvärdeskrav: Lekvärde minst +7, extra personal + inhägnad lekplats i park eller naturparti + offentlig toalett
- F. Lekvärdeskrav: Lekvärde minst +7, extra personal + inhägnad lekplats i park eller naturparti + offentlig toalett

Lekvärdesbedömning

Lekvärdesbedömningen genomförs utifrån nedan beskrivna kvalitetsaspekter. Varje kvalitetsaspekt är indelad i tre poängnivåer. Om gården är utformad så att den endast delvis når upp till kvaliteterna inom respektive poängnivå, kan halva poäng ges.

Barns delaktighet

- + 1 Utformningen av gården bygger på samlad kunskap från barn och förskolelärare i kommunen.
- 0 Gården är utformad av en konsult eller medarbetare med visad kunskap om eller tidigare erfarenhet av utformning av förskolegårdar.
- 1 Gården är utformad av konsult eller medarbetare utan dialog med förskolelärare och barn samt som inte kan visa på kunskap om eller har tidigare erfarenhet av utformning av förskolegårdar.

Rumslighet och solförhållanden

- +1 Gården är utformad så att små barn kan uppleva rumslighet. Gården har varierad topografi samt ytor med naturlig vegetation eller planterad varierad vegetation som går att leka i, ramar in och bildar tak. Det finns platser för lek i såväl soliga lägen som i skugga.
- 0 Gård med enstaka kulle. Den största delen av vegetationen går inte att leka i, men en del av vegetationen är lekbar. Delar av gården ligger i skugga.
- 1 Platt gård utan rumslighet och med vegetation som inte går att leka i. I stort sett hela gården har samma solförhållanden. Den är antingen solbelyst eller skuggig.

Samspel mellan ute och inne

- +1 Både små och stora barn har god utsikt över grönska. Lågt placerade fönster gör att barnen kan se rakt ut. Utgångar till gården finns från kapprum och ateljé, vilket gör det lätt att flytta ut den pedagogiska verksamheten.
- 0 Barnen kan uppleva viss grönska inifrån avdelningarna. Direktutgångar finns från kapprummen till gården. Fönstren är inte anpassade efter barns ögonhöjd.
- 1 Ingen eller nästan ingen grönska upplevs inifrån avdelningarna. Det finns inga direktutgångar till gården utan barnen måste invänta personal för att få tillgång till gården i dess helhet/förskolans utemiljö/närliggande park.

Tillgänglighet

- +1 Barn med särskilda behov kan ta sig runt förskolebyggnaden och ut på stora delar av gården, till områden i alla förskolegårdens zoner. Markmaterial och topografi möjliggör att det går att nå de flesta av gårdens lekredskap. Största delen av lekredskapen är anpassade för barn med särskilda behov. Färgsättning med kontraster finns som ökar orienterbarheten för barn och vuxna med nedsatt syn.
- 0 Några av lekredskapen är anpassade för barn med särskilda behov. Barn med särskilda behov kan röra sig runt byggnaden och utnyttja en större del av gården på egen hand.
- 1 Varken lekredskap eller markmaterial är anpassade för barn med särskilda behov. Barn med särskilda behov kan inte utnyttja gården på egen hand.

Jämställda lekmöjligheter

- +1 Det finns ett flertal spel- och aktivitetsytor som barnen inte behöver konkurrera om. Det finns en variation av aktiviteter och lekredskap samt material vars användning är öppen och inte förutbestämd.
- 0 Det finns mer än en spel- och aktivitetsyta samt viss variation av aktiviteter lekredskap. Användningen av lekredskap och material är till stor del öppen och inte förutbestämd.
- 1 Det finns enbart en spel- och aktivitetsyta. Variationen av aktiviteter och lekredskap är mycket liten och användningen är förutbestämd.

Skapande aktiviteter

- +1 Det finns ett förråd med plats för lösa föremål som barnen kan använda, formbar sand, ett utomhustappställe, bord och stolar som möjlighet för skapande lek.
- 0 Det finns ett förråd med plats för lösa föremål som barnen kan använda, formbar sand samt bord och stolar.
- 1 Av ovanstående innehåll finns enbart formbar sand.

Integration av lekutrustning i förskolegårdens landskap

- +1 Naturliga partier av gårdens landskap kan används i leken. På ett flertal ställen finns exempel på lekredskap som är integrerade i landskapet. Dessa står inte inom inramade ytor för lek.
- 0 Det finns lekredskap som är integrerade i landskapet, men de flesta står inom avgränsade områden utan kontakt med det omkringliggande landskapet.
- 1 I princip all lekutrustning står inom inramade lekområden. Landskapet utanför detta erbjuder en torftig lekmiljö.

Materialupplevelse i den trygga zonen

- +1 Det finns möjlighet att uppleva tio olika naturmaterial.
- 0 Det finns möjlighet att uppleva minst fem olika naturmaterial.
- 1 Det finns enbart möjlighet att uppleva färre än fem olika naturmaterial.

Ekologisk läskunskap*

- +1 Gården förändras under året och det finns olika saker för barnen att göra här under de olika årstiderna. Det finns odlingsmöjligheter och kompostering på gården och någon naturlig/vild miljö där barnen kan följa kretsloppet.
- 0 Ett flertal naturliga inslag på gården förändras med årstiderna. Delar av gården är möjliga för barnen att undersöka och påverka. Det finns någon form av praktiskt exempel på hur omvärlden fungerar, exempelvis odling.
- 1 Den största delen av gården är hårdgjord och inte möjlig för barnen att påverka. Färdiga lekredskap och anvisade lekytor styr leken.

*Med ekologisk läskunskap menas förmåga att kunna läsa av de olika elementen och processer i naturen, exempelvis årstidsväxlingar, frögroning, förmultning, synliggjort vatten och värmen från glöd.

Referenser

Lek- och aktivitetsplan : Vägledning för utveckling av Järfällas lekmiljöer i bebyggelse och natur. Järfälla kommun, 2017.

Lekvärdesfaktor för förskolegårdar i Malmö ; med syfte att nå hög lekkvalitet. Malmö stad, 2011.

Beräkningsmall

Klassificering: A B C D E

Kvalitetsaspekt	Poäng
Barns delaktighet	
Rumslighet och solförhållanden	
Samspel mellan ute och inne	
Tillgänglighet	
Jämställda lekmöjligheter	
Skapande aktiviteter	
Integration av lekutrustning i förskolegårdens landskap	
Materialupplevelse i den trygga zonen	
Ekologisk läskunskap	
Summa:	